

"(...) Natuur, kunst en schepping zijn hetzelfde. Wij hebben ze echter gescheiden. Als we de schepping van de natuur verkrachten en de schepping in onszelf vernietigen, vernietigen we onszelf. Alleen de natuur kan ons leren scheppen en creatief te zijn. Ons echte analfabetisme is de onmacht om scheppend bezig te zijn. We moeten een vredesverdrag met de natuur nastreven. (...)" (Friedensreich Hundertwasser in: *Concrete utopieën voor de groene stad.*)

De mol als vader aller architecten

- De architectuur van Friedensreich Hundertwasser -

Josie Dubbeldam

Gevoelens van ongenoegen

In Amsterdam staan tegenwoordig een paar bijzondere moderne gebouwen. Het ING-gebouw met zijn aparte architectuur en zijn prachtige daktuin is er één van. Verder vind ik het terras van het New Metropolisgebouw een vondst. Van de begane grond kun je zo over het dak naar boven lopen waarna je kunt uitkijken over de stad.

Veel nieuwbouw van deze eeuw vind ik echter van een deprimerend soort saaiheid en eenvormigheid. Als ik er te veel in de buurt verkeer krijg ik een onbehaaglijk drukkend gevoel over me wat pas weer wegtrekt als ik er uit de buurt ben.

Misschien is deze allergie tegen onze tegenwoordige architectuur wel ont-

staan in mijn jeugd. Ik ben opgegroeid in één van de naoorlogse buitenwijken van Den Haag. Er moest snel en efficiënt gebouwd worden en voor fantasie was geen plaats. De wijk bestond uit monotone flatgebouwen met muren van op elkaar gestapelde grijze betonblokken. De rechthoekige achtertuinen met kort gemaaid gras tussen de huizen werden omzoomd door saaie plantsoenstruiken. Om nog wat betovering in mijn spel te vinden schuilde ik graag tussen die struiken. Dat was trouwens ten strengste verboden. Gelukkig waren er nog onbebouwde landjes in de buurt waar het onkruid welig tierde en ook de duinen en het strand waren niet al te ver weg.

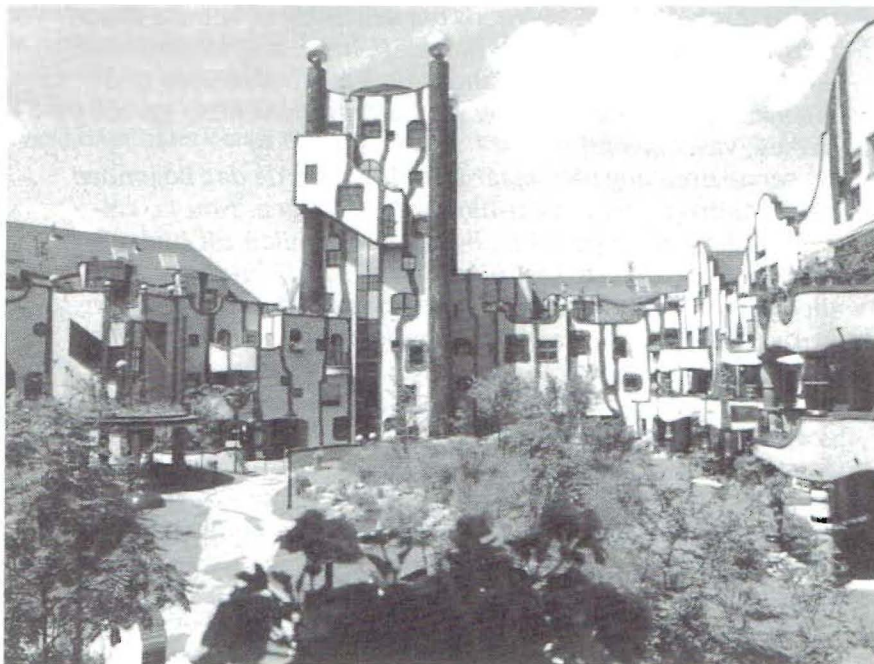
Pas veel later, toen ik er allang niet

meer woonde, begon de wijk een wat vriendelijker aanzien te krijgen. De bomen waren inmiddels hoog geworden, de achtertuinen wat verwilderd en de huizen wit geschilderd. Toen was de wijk echter na amper veertig jaar rijp voor de sloop. Het was de wijk niet eens gegund om ondanks al zijn handicaps karakter te krijgen. Mij was het vervolgens niet gegund om ooit nog te zien waar ik opgroeide. Dit alles zal wel de bakermat geweest zijn voor mijn gevoelens van ongenoegen en afkeer voor betonblokkenbouw.

Een verademing

Het zal ook wel de reden zijn waarom ik de architectuur van de Oostenrijkse kunstenaar Hundertwasser zo'n verademing vind. Hij laat bij het ontwerpen van gebouwen zijn fantasie aan alle kanten de vrije loop. Zijn gebouwen hebben altijd een sterke verbondenheid met de aarde: op de daken en uit de vensters groeien bomen. De invloed van Gaudí is bij zijn ontwerpen duidelijk aanwezig. Net als Gaudí maakt Hundertwasser gebruik van vormen die in de natuur voorkomen.

Bij Hundertwasser is de afkeer van al die rechtlijnigheid en fantasieloosheid nog veel sterker dan bij mij. Dat is ook niet zo verwonderlijk. Hij werd in zijn jeugd met een veel bedreigender soort uniformiteit geconfronteerd, namelijk die van het nazisme. Als joodse jongen groeide hij op in het Wenen van vlak voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog. Vrijwel zijn hele familie werd uitgemoord. Doordat hij telkens weer nieuwe listen verzoon om uit de handen van de nazi's te blijven overleefden zijn moeder en hij de oorlog.

"Wonen onder de regentoren". Binnentuin van een Hundertwasser-woningencomplex in Pöchlarn (ZW-Duitsland).

Foto: Alfred Assmann

Friedensreich Hundertwasser in gesprek met architect Heinz M. Springmann.

Foto: Alfred Assmann

Zelf zegt hij over zijn architectuur dat hij graag een mol zou willen zijn, die zich veilig kan verschuilen als de tanks weer komen. Vanuit die jeugdervaringen heeft hij heel uitgesproken ideeën ontwikkeld over kunst en architectuur: volgens hem schuilt het kwaad in het gebruik van de rechte lijn. Het is de enige lijn die niet creatief is. Omdat we niet meer gebruik maken van onze eigen scheppingskracht, vernietigen we onze ziel.

De rechte lijn die we hanteren is een werktuig van de duivel. Het gebruik ervan leidt tot de ondergang van de mensheid.

De tegenwoordige architecten bouwen volgens Hundertwasser misdadige, mensonwaardige waanideeën. Het zijn gevangeniscellen die ze bouwen, waarin de ziel van de mens kapotgaat.

Hij vindt dat we bij het bouwen van huizen zoveel natuur vernietigen dat we er iets voor terug zouden moeten doen. We zouden bomen ook een huurcontract aan kunnen bieden en ze een eigen verdieping of venster kunnen geven in het huis. Ze betalen dan huur in de vorm van zuurstof en schone lucht. Hij noemt dergelijke bomen boomhuurders. In de loop van de jaren heeft hij allerlei technieken bedacht om deze boomhuurders in zijn ontwerpen een zo goed mogelijke plaats te geven. Volgens hem zijn esdoorn, beuk en hemelboom de beste kandidaten voor een dergelijk huurcontract.

We zouden volgens hem de natuur nog meer gebieden terug kunnen geven die we ons wederrechtelijk hebben toegeëigend en verwoest. Vrije natuur moet overal groeien waar sneeuw en regen

vallen. De verticale gedeelten van een gebouw zijn dan voor ons. Wegen en daken moeten zijns inziens beplant worden. In zijn filosofie is het niet anders dan logisch dat de mensen in een

stad als New York zoveel psychiaters nodig hebben. De huizenbouw is er zo steriel en eenvormig dat een mens er wel depressief of agressief van moet worden. De schade die de rationele huizenbouw aanricht is vele malen groter dan de schijnbare besparing.

Ongereguleerde onregelmatigheden

Vroeger toen huizen nog met de hand gebouwd werden, waren lijnen nooit recht. Er zaten altijd wel bochten in een muur. Dat gaf het huis karakter. Het maakte dat wij ons erin thuis voelden. Als we de natuur en onze eigen creativiteit weer zouden gebruiken bij het inrichten van onze woningen, zouden we ook niet meer zo vaak met vakantie hoeven: "Als het individu van zijn raamrecht gebruik maakt en zijn

naaste omgeving vorm geeft, respectievelijk als ieder individu de spontane vegetatie in zijn naaste omgeving een kans geeft, hoeft je niet lang meer te reizen om in het dichtstbijzijnde koninkrijk te komen, want het paradijs is om de hoek bij de burens, of daar waar je zelf bent. Paradijzen kun je niet zoeken en vinden, paradijzen kun je niet in beslag nemen of door de overheid laten opzetten. Paradijzen kun je alleen zelf maken, met je eigen creativiteit, in harmonie met de vrije creativiteit van de natuur".

Hundertwasser - creaties

Hundertwasser ontwerpt huizen die het volstrekte tegendeel zijn van de flats uit mijn jeugd. Ze zien er uit als sprookjeskastelen, waar niet een lijn recht loopt en waarvan de muren voorzien zijn van kleurige mozaïeken. Bovenop staan torens met goudkleurige koepels.

Wat mij vooral intrigeert is het vele groen dat hij in zijn ontwerpen verwerkt. Je zou kunnen zeggen dat hij het groen op zo'n manier door zijn gebouwen weeft dat het niet duidelijk is of je nu tegen een park of een gebouw aan kijkt.

Op de daken en op de balkons en in de vensters: overal staan bloemen en bomen. Onder een grote binnentuin zitten bijvoorbeeld een supermarkt en een parkeergarage verstopt. Het roept associaties op met de verhalen van Tolkien, waarin de hoofdrolspelers, hobbits ge-

Kinderdagverblijf in Heddernheim bij Frankfurt

Foto: Josie Dubbeldam

Appartementencomplex in Bad Soden bij Frankfurt

Foto: Josie Dubbeldam

naamd, in huizen onder de grond wonen.

Verspreid over Oostenrijk en Duitsland zijn er op dit moment zo'n twintigtal projecten van Hundertwasser gerealiseerd. De verscheidenheid is enorm. Zo is er een kerk bij, een energiecentrale, een kuuroord, een kantoorgebouw, een kinderdagverblijf, een wegrestaurant en een aantal koopflats. Om een aantal van zijn bouwwerken met eigen ogen te aanschouwen ben ik van de winter naar Frankfurt gegaan. Daar staan in de omgeving een drietal gebouwen die door Hundertwasser ontworpen zijn. Het appartementencomplex met koopflats in Darmstadt is nog in aanbouw.

In Hedderheim, één van de buitenwijken van Frankfurt, staat een kinderdagverblijf van de Vrije School. Het gebouw ziet er uit als een begroeide heuvel van drie meter hoog waar aan vier kanten een behoorlijke hap uit is genomen om ruimte te geven aan de ramen van de klaslokalen op de begane grond. Zo kun je dus aan vier kanten de heuvel oplopen om aan te komen bij twee torentjes die voorzien zijn van

een goudkleurige koepel. In één van de torentjes is een naschoolse kinderopvang. Jammer, maar toch ook begrijpelijk is het hek dat om de hele school heen staat om buitenstaanders te weren.

Naast dit kinderdagverblijf had nog een middelbare school moeten komen. Op de maquette zag de school er veelbelovend uit: een gebouw in de vorm van een begroeide cirkel die aan één kant de grond raakt met middenin de cirkel een groot beschermd schoolplein. Daarmee wilde de kunstenaar symboliseren dat het de hoogste tijd wordt dat de mens zich weer onder de natuur zou begeven. Die stelling druiste volgens de bis-

schop van het district tegen het christelijke mens- en Godsbeeld in. De bischop heeft zijn veto tegen de realisatie van het project uitgesproken, waardoor het afgeblazen werd.

In Darmstadt wordt op dit moment een appartementencomplex gerealiseerd met meer dan honderd koopwoningen. Er komen ook winkels, restaurants en café's. Het meest opvallende van dit ontwerp is het schuine dak dat oploopt naar de achtste etage. Op dat schuine dak komt een daktuinpark waar je vanaf de begane grond op kunt lopen.

Vanaf het hoogste gedeelte stroomt een beekje naar beneden. Van de daktuin kun je dan uitkijken over de stad.

Het idee van begroeide en ook als tuin of park benutte daken opent vele perspectieven voor ontwerpers van natuurtuinen. Denk eens aan de mogelijkheden die het al aanwezige hoogteverschil oplevert. Verder zit je niet opgescheept met een grondsoort die veel te voedselrijk is en waar je moet vechten tegen het onkruid. Er kunnen waterpartijen aangelegd worden en verschillende biotoopjes.

En in Nederland?

De vraag is of men in Nederland de ideeën van Hundertwasser niet wat al te utopisch vindt.

De redenering zal wel weer zijn dat de dakconstructie een dergelijke last niet aankan, dat het te gevaarlijk is vanwege de kans op valpartijen of dat de kosten voor een dergelijk project veel te hoog uitkomen.

Een aantal elementen van zo'n gebouw als in Darmstadt hebben we in Amsterdam echter al. Het geniale van Hundertwasser zit in het combineren van die elementen.

Vanaf het New Metropolisgebouw heb je een prachtig uitzicht over de stad en in de daktuin van het ING-gebouw is het heerlijk toeven. Die daktuin is echter niet vrij toegankelijk en het schuine dak van New Metropolis is zelf een steenvlakte. Het toont wel aan dat het niet onmogelijk is om iets dergelijks in een stad als Amsterdam te verwezenlijken.

De manier waarop Hundertwasser met groen in de stad bezig is laat zien dat er nog allerlei mogelijkheden zijn om groen in de stad aan te leggen. In Nederland hebben we met het aanleggen van b.v. stoep- en geveltuinen, floatlands en natuurrijke puintuinen bewezen dat ook wij creatief kunnen zijn in het vinden van nieuwe mogelijkheden. Hundertwasser laat ons zien dat we nog een aantal mogelijkheden onbenut laten. Het groen in de stad kan zo verweven worden met de huizenbouw dat het een integraal onderdeel ervan kan gaan vormen. Dat is pas echt natuur dichtbij. Natuur die nodig is om de stad ook in de toekomst leefbaar te houden. □

Aanbevolen literatuur:

* Hundertwasser Architectuur. Naar een natuur- en milieuvriendelijke manier van bouwen. Nederlandse distributeur: Librero NL. Hedel, 1997. ISBN 3-8228-8382-4.

* Hundertwasser. Harry Rand. Benedikt Taschen Verlag, Köln, 1991. ISBN 3-8228-0604-8.

Josie Dubbeldam bijvert zich al jaren voor een groen en leefbaar Amsterdam.

Haar adres:

Prinsengracht 324 c, 1016 HX Amsterdam, 020-6279882